

ROLE INTERVENČÍ VE VÝZKUMU SOCIÁLNÍHO KLIMATU UČITELSKÝCH SBORŮ FORMOU KVAZI-EXPERIMENTU

THE ROLE OF INTERVENTIONS IN RESEARCH ON THE SOCIAL CLIMATE OF TEACHING STAFFS IN THE FORM OF A QUASI-EXPERIMENT

Andrea Rozkvcová

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Technická univerzita v Liberci

Abstrakt

Konferenční příspěvek je součástí symposia *Sociální klima učitelských sborů: souvislosti výzkumných nálezů* a prezentuje soubor intervenčních procedur (IP) aplikovaných za účelem podpory rozvoje sociálního klimatu učitelského sboru ve třech základních a třech středních výzkumných a intervenovaných školách. Intervenční fáze byla součástí pěti fází přirozeného longitudinálního kvazi-experimentu proběhlého v letech 2021–2023. Na základě výsledků z kvantitativního (screening) a kvalitativního šetření klimatu byly naplánovány a zrealizovány cílené IP pro vedoucí pracovníky výzkumných škol a jejich učitelské sbory. S odstupem roku od intervencí byl opakovaně proveden screening klimatu sboru. Výsledky ukazují, za jakých podmínek mohou být IP úspěšné.

Klíčová slova: sociální klima; učitelský sbor; přirozený kvazi-experiment

Abstract

The conference paper is part of the symposium “*The social climate of teaching staff: context of research findings*” and presents a set of intervention procedures (IP) applied to support the development of the teaching staff social climate in three primary and three secondary research schools. The intervention phase was a part of the 5-phase natural longitudinal pre- post- quasi-experiment that took place between 2021 and 2023. Based on the results of the quantitative (screening) and qualitative climate survey, targeted IP was planned and implemented for the management of the studied schools and their teaching staffs. A year after the intervention, the staff climate was repeatedly screened. The findings show under what conditions IPs can be successful.

Keywords: social climate; teaching staff; natural quasi-experiment

1 ÚVOD

Příznivé sociální klima učitelských sborů je významným indikátorem kvalitního fungování školy (viz např. Urbánek, 2018). Intervenční procedury (IP) pro vedoucí pracovníky výzkumných škol a jejich učitelské sbory byly zaměřeny na podporu rozvoje klimatu sborů, a zároveň byly součástí výzkumného šetření formou přirozeného longitudinálního pre-post kvazi-experimentu (k-e). Tento příspěvek představuje uplatněné IP v kontextu přirozeného k-e, jejich význam pro rozvoj příznivého klimatu, konkrétní efekty pro jednotlivé výzkumné školy a důležité podmínky, za kterých mohou být IP úspěšné.

2 TEORIE

Klima učitelského sboru vyjadřuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů fungujících uvnitř sboru (Urbánek & Chvál, 2012, 8). Klíčovými atributy klimatu jsou subjektivní vnímání, relativní stabilita, kolektivní povaha a kontinuální hodnocení reality v linii od minulosti do budoucnosti. Systemický charakter klimatu (např. James, Connolly et al., 2007) spojený s mentalizačními schopnostmi jedinců (např. Nišpovská, 2022) považujeme za klíčové pro plánování a realizaci cílených IP pro školské vedoucí pracovníky a učitelské sbory. Největší důraz byl v souladu s teorií poukazující na významnou roli vedení při tvorbě a rozvoji klimatu sboru (např. Rozkocová, Novotová, 2018) kladen na IP pro vedení školy. Sociomapping (Bahbouh, 2011) má potenciál podpořit diskusi s vedením o stavu klimatu a možnostech jeho rozvoje vztahů mezi aktéry ve škole.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

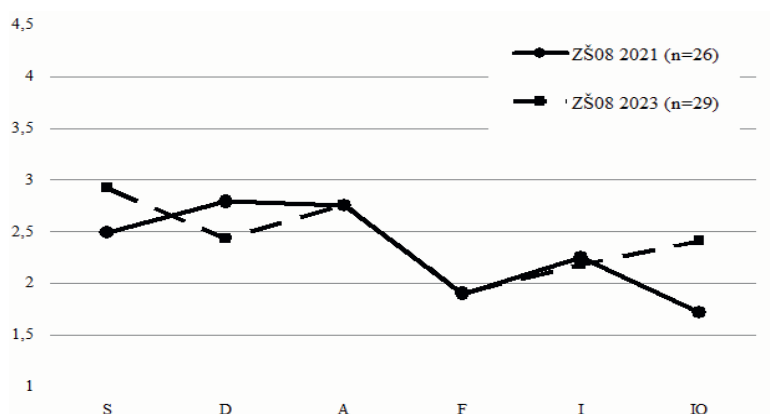
Design výzkumu vychází ze smíšené metodologie QUAN (OCDQ-RS) a QUAL ověřené v projektu GAČR 16-10057S (Urbánek, Novotová et al., 2020; Urbánek, Pícek et al., 2021) rozvinuté do přirozeného longitudinálního pre-post kvazi-experimentu dle modelu Leatherdala (2019, s. 25), který dokáže odpovídat na

otázky, co funguje, pro koho a v jakém kontextu. Vzorek 37 škol byl rozdělen na intervenované (NZŠ = 3, NSŠ = 3) a neintervenované (NZŠ = 14; NSŠ = 12). Ve všech školách proběhl opakovaný screening klimatu, v intervenovaných školách také QUAL a IP. IP pro vedení zahrnovaly analýzy výsledků screeningu a QUAL, rozhovor nad výsledky dotazníků zjišťujících styly vedení, motivaci k výkonu práce a sociální dovednosti, koučink pro nastavení plánu rozvoje klimatu, odborné reflektivní rozhovory a sociomapování (rozhovor nad „mapou vztahů“ ve sboru). Pro učitele byl realizován cílený intervenční program.

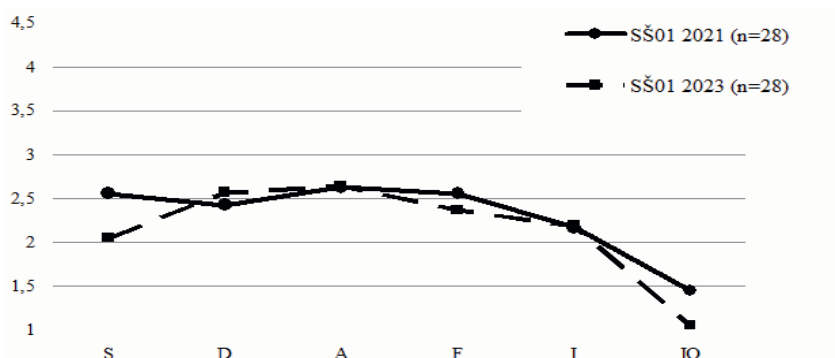
4 VÝSLEDKY

Intervenční program uskutečněný v šesti výzkumných školách přinesl bohaté výzkumné nálezy potvrzující především zcela stěžejní roli vedení pro úspěch IP. Pokud ředitel nepřijal svou sociální roli při tvorbě a formování klimatu, potenciál IP nebyl využit a klima se zhoršilo; pokud však ředitel s podporou zástupců soustředil svou pozornost na učitelský sbor a přijal vhodná opatření rozvoje, pak byly intervence úspěšné, jak představují grafické profily hodnot dimenzí klimatu dle OCDQ-RS (direktivita, suportivita, angažovanost, frustrace, intimita a index otevřenosti klimatu) před a po intervencích. Kontext z QUAL fází kvazi-experimentu dokladuje efekty intervencí.

Uvádíme příklad školy se zlepšenými parametry klimatu po intervencích (Obr. 1 – vedení se stalo méně direktivním a více podporujícím) a příklad školy s nevyužitým potenciálem intervencí (Obr. 2):

Obr. 1: Grafický profil klimatu učitelského sboru ZŠ08 2021/2023

Obr. 2: Grafický profil klimatu učitelského sboru SŠ01 2021/2023

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Fáze QUAN a QUAL v oblasti klimatu sborů úzce korespondují. QUAL je nezbytná pro hlubší poznání příčin stavu klimatu. Screening a kontextuální data z QUAL byly zásadní pro plánování a realizaci obsahově cílených IP ve sborech s nepříznivým klimatem. Uvedené výzkumné i intervenční procedury jsou náročné na odbornost, čas a financování. Vedení školy, zvláště ředitel, jsou pro kvalitu klimatu klíčoví, čemuž by měl odpovídat proces výběru školských pracovníků do funkce a obsah jejich funkčního vzdělávání. Vhodně připravený vzdělávací program zaměřený na leadership a rozvoj klimatu sboru by mohl představovat významné a plošné přínosy pro kvalitní fungování školních organizací. IP učitelům přiblíží důležitost příznivého klimatu pro fungování školy a jejich roli při jeho formování a rozvíjení. Nelze však očekávat, že by klima ve sboru mohli změnit učitelé bez zásadního přispění vedení.

PODĚKOVÁNÍ

Projekt aplikovaného výzkumu klimatu učitelských sborů *Kvalita sociálního klimatu učitelských sborů základních a středních škol a možné intervence* je podporován Technologickou agenturou ČR, pod č. TL03000035. Autoři děkují za podporu.

6 LITERATURA

- Bahbouh, R. (2011). *Sociomapování týmů*. Qed Group, a. s.
- James, CH. & Connolly, M. & Dunning, G., & Elliott, T. (2007). Systemic Leadership for Schools and the Significance of Systemic Authorization. *Educational Management Administration & Leadership*, 35, 573–588.
- Leatherdale, S. T. (2019). Natural experiment methodology for research: a review of how different methods can support real-world research. *International Journal of Social Research Methodology*, 22:1, 19–35.
- Nišpanská, M. (2022). Mentalization and its use in schools. *Pedagogika*, 4(72), 535–552.
- Rozkovcová, A., & Novotová, J. (2018). Styly vedení školy a sociální klima učitelských sborů základních škol. *Orbis scholæ*, 12(3), 67–84.
- Urbánek, P., Chvál, M. (2012). *Klima učitelského sboru*. Dotazník pro učitele. Praha: Národní ústav pro vzdělávání.
- Urbánek, P., Novotová, J., Rozkovcová, A., Picková, J., Jursová, J., & Pícek, J. (2020). *Učitelé sbory základních škol a jejich sociální klima. Vícepřípadová studie učitelských sborů*. Praha: Wolters Kluwer.
- Urbánek, P, Pícek, J., Jursová, J., Rozkovcová, A., Picková, H., & Novotová, J. (2021). Výzkum klimatu učitelských sborů – potenciál smíšené metodologie. *Pedagogika*, roč. 71, č. 1, 2021, 7–28.